

Μηχανισμοί άμυνας του “Εγώ” στο κατέβασμα προς τον Αχέροντα

Ζακοπούλου Ν.
Ζουριδάκη Ε.

Β' Δερματολογική Κλινική, Μονάδα Ημερήσιας Νοσηλείας Ελκών, Νοσοκομείο “Α. Συγγρός”, Αθήνα

Περίληψη

Ασθενής γυναίκα 76 ετών προσήλθε στη Μονάδα Βραχείας Νοσηλείας Ελκών τον Αύγουστο του 2005. Στην πρόσθια επιφάνεια της δεξιάς κνήμης εμφάνιζε εξέλκωση διαστάσεων 3x4 cm περίπου, που δημιουργήθηκε μετά την αφαίρεση μεταστατικής εστίας κακοήθους μελανώματος. Η πρωτοπαθής εστία στην κοιλιακή χώρα είχε αφαιρεθεί, είχε γίνει λεμφαδενικός καθαρισμός και ανοσοχημειοθεραπεία, αλλά υπήρχαν μεταστατικές εστίες στους πνεύμονες, το ήπαρ και το δέρμα. Παρότι ήξερε πως πάσχει από κακόηθες μελάνωμα, η ασθενής έδειχνε πολύ προβληματισμένη με το έλκος της κνήμης, αγνοώντας τις οφθαλμοφανείς εκδηλώσεις της σοβαρότατης υποκείμενης νόσου. Είχαν ενεργοποιηθεί οι “μηχανισμοί άμυνας του Εγώ” απέναντι στο φόβο θανάτου.

Ως “μηχανισμοί άμυνας του Εγώ” περιγράφηκαν από τον Freud ψυχολογικές απαντητικές διαδικασίες σε σήματα κινδύνου για τη λειτουργία του Εγώ. Η Ορθόδοξη Ψυχαναλυτική Σχολή παραδέχεται περί τους είκοσι, με “πυρηνικό” μηχανισμό αυτόν της “απόθησης”. Στην ασθενή μας εκμεταλλευτήκαμε την “απόθηση” και ενισχύσαμε τη “μετάθεση”, που λειτούργησαν ευεργετικά μέχρι το τέλος.

Defense Mechanisms of “EGO” on the Descent to Hades

Zakopoulou N., Zouridaki E.

Summary

A 76-year-old woman patient visited our Ulcer Day Clinic in August 2005 with an ulcer measuring about 3x4 cm on the front of her right shin, which had been caused secondary to the removal of a metastatic melanoma. The primary source in the abdominal cavity had been removed, along with lymphadenic cleansing, and the patient received postoperatively immunochemotherapy, although there were metastases in the lungs, liver and on the skin. Although she knew she was suffering from malignant melanoma, the patient appeared very concerned by the ulcer on her shin, ignoring the obvious seriousness of the underlying disease. In the face of death, defense mechanisms had come into play. Freud had described defense mechanisms as processes that arise when the Ego encounters threats. The orthodox psychoanalytic school accepts the existence of about 20 of these mechanisms, with the central one being that of “rejection.” In our patient’s case, we exploited this “rejection” and supported the “metathesis,” which functioned beneficially until the end.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΥΡΗΤΗΡΙΟΥ • Κακόηθες μελάνωμα, μηχανισμοί άμυνας του Εγώ, απόθηση, μετάθεση, συνταίριασμα

KEY WORDS • Malignant melanoma, Ego mechanisms of defence, rejection, metathesis, fitting together

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πορεία προς τον Άδη, όταν είναι πια βέβαιη και προδιαγραμμένη, αντιμετωπίζεται με μύριες όσες παραλλαγές από τους “καταδι-

κασμένους”. Το διάσπαρτο μεταστατικό κακόηθες μελάνωμα, ένας κατήφορος προς τις όχθες του Αχέροντα, είναι η αρχή μιας ψυχοτραυματικής πορείας διάρκειας συνήθως μερικών μηνών. Περιγράφουμε την περίπτωση ασθενούς και τους μηχανισμούς άμυ-

Εικόνα 1 – Εμφάνιση του έλκους στην πρώτη επίσκεψη της ασθενούς. Διακρίνονται οι δερματικές μεταστάσεις από κακοήθες μελάνωμα.

νας που το υποσυνείδητό της έθεσε σε εφαρμογή ώστε να εξομαλύνει και να απαλύνει την "πορεία", για την ίδια και τους αγαπημένους της.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ

Ασθενής γυναίκα 76 ετών προσήλθε στη Μονάδα Βραχείας Νοσηλείας Ελκών τον - του 2005. Στην πρόσθια επιφάνεια της δεξιάς κνήμης εμφάνιζε εξέλκωση διαστάσεων 3x4 cm περίπου, που δημιουργήθηκε μετά από τη χειρουργική εξαίρεση μεταστατικής εστίας κακοήθους μελανώματος και την απόρριψη του μοσχεύματος

που είχε τοποθετηθεί. Η πρωτοπαθής εστία του μελανώματος στην κοιλιακή χώρα είχε αφαιρεθεί είχε γίνει λεμφαδενικός καθαρισμός και μετεγχειρητικά χορηγήθηκε ανοσοχημειοθεραπεία, διότι υπήρχαν μεταστατικές εστίες στους πνεύμονες, το ήπαρ και το δέρμα. Στο δεξιό κάτω άκρο τα μελανά οζίδια ήταν περισσότερα από δέκα.

Το νοητικό και μορφωτικό επίπεδο της ασθενούς ήταν πολύ ψηλό. Παρότι ήξερε ότι πάσχει από κακοήθες μελάνωμα, η ασθενής έδειχνε πολύ προβληματισμένη με το έλκος, αυτό καθαυτό, αγνοώντας τις οφθαλμοφανείς εκδηλώσεις της σοβαρότατης υποκείμενης νόσου της. Είχαν ήδη ενεργοποιηθεί οι μηχανισμοί άμυνας του Εγώ απέναντι στο φόβο του θανάτου.

Εικόνα 2 – Βελτιωμένη εμφάνιση του έλκους στην τελική επίσκεψη.

Εικόνα 3 – Ορισμένες από τις εξελκωμένες δερματικές μεταστάσεις και οίδημα άκρου ποδός στην τελική επίσκεψη.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Σύμφωνα με τον Freud το **Εγώ** λειτουργεί με βάση την αρχή της πραγματικότητας και ελέγχει εκείνο το μέρος της προσωπικότητας που συναλλάσσεται με τον έξω κόσμο. Αποκτά συνείδηση του έξω κόσμου, ελέγχει την πραγματικότητα και αναλαμβάνει την προσαρμογή του ατόμου σε αυτή. Στις τελευταίες φάσεις διαμόρφωσης της θεωρίας του, ο Freud ασχολήθηκε με τους μηχανισμούς άμυνας του Εγώ, αποδίδοντας σε αυτούς τη σημασία απαντητικών διαδικασιών σε σήματα κινδύνου.^{1,2} Την πιο συστηματική έρευνα πάνω στο θέμα πραγματοποίησε η κόρη του, Anna Freud.³

Η Ορθόδοξη Ψυχαναλυτική Σχολή παραδέχεται περίπου είκοσι μηχανισμούς άμυνας του Εγώ: απώθηση, καταπίεση, ενδοβολή, προβολή, ταυτοποίηση, μετάθεση, άρνηση κλπ (Πίνακας 1),¹ οι οποίοι στο ίδιο άτομο, συνήθως συνυπάρχουν και αλληλοκαλύπτονται. Θεωρούμε ότι στην ασθενή μας κινητοποιήθηκαν κυρίως δύο από τους μηχανισμούς αυτούς: της "απόθησης" και της "μετάθεσης".

Η **απόθηση** είναι "πυρηνικός" μηχανισμός άμυνας του Εγώ. Συνίσταται στον ανεπίγνωστο αποκλεισμό από το συνειδησιακό πεδίο κάθε επώδυνης ή συγκρουσιακής υψής σκέψης ή επιθυμίας, κάθε ενόρμησης (κυρίως επιθετικής ή σεξουαλικής) ή βιώματος που είναι απαράδεκτα από το Εγώ.

Η **μετάθεση** είναι η αυτόματη μεταφορά συγκρουσιακής υψής υλικού σε εξωτερικά αντικείμενα, συναισθήματα ή ιδέες, που παρ' ότι συνδέονται με κά-

Πίνακας 1

Μηχανισμοί άμυνας του ΕΓΩ* κατά την Ορθόδοξη Ψυχαναλυτική Σχολή

• Απόθηση	• Μόνωση
• Καταπίεση	• Παλινδρόμηση ή επαναγωγή
• Ενδοβολή	• Ματαιώση ή ανατροπή
• Προβολή	• Υπεραναπλήρωση
• Ταυτοποίηση	• Μετατροπή
• Μετάθεση	• Συμπύκνωση
• Άρνηση	• Συμβολοποίηση
• Μετουσίωση (εξιδανίκευση)	• Διανοπτικοποίηση
• Εκλογίκευση	• Εκδραμάτιση
• Αντιστάθμιση (αναπλήρωση)	• Πρόκληση

*Freud Sigmund. Splitting the Ego in the process of defence (1940e (1938)).

Freud Anna. Ego and the mechanisms of defence (1936).

ποια ομοιότητα με το αρχικό υλικό μειώνουν ή εξουδετερώνουν το άγχος.

Η ασθενής μας υποσυνείδητα απέκλεισε από το συνειδησιακό τους επίπεδο την επώδυνη σκέψη της κατάληξης του κακοήθους μελανώματος. Κοίταζε τις δερματικές μεταστάσεις χωρίς να τις "βλέπει" και "απόθησε" τον πανικό του θανάτου. "Μετάθεσε" σχολαστικά το ενδιαφέρον της στο ασήμαντο συγκριτικά, από άποψη πρόγνωσης, έλκος της κνήμης!

Στις τακτικές νοσηλείες της στη Μονάδα Ελκών ακολουθήσαμε, ενσυνείδητα, τις υποσυνείδητες ε-

πιλογές της ασθενούς. Ασχοληθήκαμε αποκλειστικά με το έλκος, "αγνοώντας", σε συνεννόηση με τους συγγενείς της, τις οζώδεις μεταστάσεις που συνεχώς επιδεινώνονταν. Υπερβάλλαμε την ασήμαντη βελτίωση που παρουσίαζε από επίσκεψη σε επίσκεψη, σε κλίμα ευχάριστο και ξέγνοιαστο. Ο ρόλος του περιβάλλοντος στην ψυχολογική αποφόρτιση και ενίσχυση της ασθενούς αποδείχτηκε ύψιστος. Ο γιος της μας ενημέρωνε τηλεφωνικά για την επέκταση των εσωτερικών μεταστάσεων αλλά παρουσία της "ανησυχούσε" για την πορεία του έλκους και συμμετείχε στη χαρά της μικροβελτίωσης.

Η στάση αυτή γιατρών και συγγενικού κύκλου υπάγεται στην έννοια του "συνταιριάσματος" (fitting together) που εισήγαγε ο Hartmann. Με τον όρο αυτό αναγνωρίζεται πως σε κάθε στιγμή, η ικανότητα του ατόμου να προσαρμοστεί ψυχολογικά σε μια δεδομένη κατάσταση δεν εξαρτάται μόνο από τις δικές του εσωτερικές ενεργειακές παρακαταθήκες και συγκρούσεις αλλά επίσης από τις διαπροσωπικές, πολιτιστικές και αναπτυξιακές παραμέτρους της ειδικής συνθήκης που αντιμετωπίζει.⁴

Η ασθενής έπεσε σε κόμα από εγκεφαλικές μεταστάσεις στις 6/1/2006 και κατέληξε τρεις μέρες μετά, χωρίς να ταλαιπωρηθεί. Στην ασθενή μας εκμεταλλευτήκαμε την "απόθνηση" και ενισχύσαμε τη "μετάθεση", τους μηχανισμούς άμυνας του Εγώ της που λειτούργησαν ευεργετικά μέχρι το τέλος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Στεφανής Κ. Μαθήματα ψυχιατρικής με στοιχεία ψυχολογίας. Τεύχος Α-Γενικό Μέρος. Αθήναι 1973.
2. Freud Sigmund. Splitting the Ego in the process of defence (1940e (1938)) 23/271 in Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, J. Strachey ed., Hogarth Press, London 1953-1974. 22:245-6.
3. Freud Anna. Ego and the mechanisms of defence (1936). 23:271. In The Writings of Anna Freud, vol 2, Int. Univ. Press, New York 1974.
4. Hartmann Heinz. Ego psychology and the problem of adaptation. Transl. David Rapaport. Int. Univ. Press, Inc. New York 1958.
5. McWilliams Nancy. Ψυχαναλυτικά Διάγνωση. Εκδ. Ελληνικά Γράμματα. 2000; 5: 222-316.

Αλληλογραφία: Ζακοπούλου Ν.

Β' Δερματολογικό Τμήμα, Μονάδα Ημερήσιας
Νοσηλείας Ελκών, Νοσοκομείο "Α. Συγγρός"
Ι. Δραγούμη 5, 16121, Αθήνα
E-mail: zakoniko@acn.gr